

VĚRA POSPÍŠILOVÁ

BAROKNÍ BĀDÁNÍ NA PŘELOMU STOLETÍ

Před deseti lety ve studii *O české literatuře starší, zvláště barokní*,¹ konstatoval Alexandr Stich, že o literatuře 17. a 18. století „víme stále ještě velmi málo“. Je to dáno tím, že „literární a lingvistická barokistika nebyla posuzována jako celistvý, strukturovaný a plnohodnotný obor“.² Autor studie se pokusil naznačit rámec projektu, který by mohl změnit stávající situaci a naznačit další směřování české bohemistiky. Předpokladem pro práci o barokní literatuře je uplatnění postupů lingvoliterárních a vytvoření výkladového slovníku pro vymezené období. Při rozhodování o tom, který text bude excerpován pro potřeby lingvistiky, by měla na prvním místě rozhodovat literární věda. Důležitým úkolem je orientace v barokních textech literární povahy, a to nejen tištěných, ale i rukopisných, a jejich vydávání. Výsledkem předchozího a cílem budoucího bádání by měla být sekundární barokologická literatura exegetického charakteru.

Ohlédneme-li se po posledních deseti letech bádání o české barokní literatuře, najdeme několik úspěšných edic, řadu sborníků domácích i zahraničních, jednotlivé studie v odborných časopisech; syntetický pohled na téměř dvoustleté období trvání a přesahování baroka však chybí. Určitý obrázek o pohledu na podobu baroka si lze učinit z kapitol o baroku, jež jsou součástí v posledních deseti letech vydaných dějin české literatury. Autorovo pojetí baroka vyplyne především z periodizace tohoto období.

Sborník *Česká literatura doby baroka*,³ který měl zjevnou ctižádost navázat na dva slavné sborníky, brněnský a pražský, z roku 1968, vyšel v roce 1999, ale podobně jako balbínovský ze stejného roku⁴ nepřináší statě souborné, ale zaměřuje se na dílčí problémy. Výjimkou je převzatá stat' Václava Černého věnovaná periodizaci českého baroka, která je však staršího data a byla později k dispozici v souboru Černého prací *Až do předsině nebes*.⁵ Podobným směrem se ubíra-

¹ A. Stich, *O české literatuře starší, zvláště barokní*, *Česká literatura* 44, 5/1996, s. 443–458.

² Tamtéž.

³ *Česká literatura doby baroka*, Praha 1999.

⁴ B. Balbín a jeho doba, PNP, Praha 1999.

⁵ V. Černý, *Až do předsině nebes*, Praha 1998.

ly i sborníky zahraniční, např. *Tschechisches Barok: Sprache, Literatur, Kultur* z roku 1999.⁶ Vše nasvědčuje tomu, že české prostředí postrádá doposud studii, kterou vydal např. v Polsku Janusz Pelc.⁷

V roce 1997 a pak v dalších rozšířených vydáních vyšla *Česká literatura I* renomovaných autorů Jana Lehára a Alexandra Sticha jako středoškolská učebnice.⁸

Autorem kapitol o baroku je Jan Lehár. Pojem definuje tradičně na pozadí práce Welfflinovy (*Renaissance und Barock*) a Cysarzovy (*Deutsche Barockdichtung*), zmiňuje rehabilitaci českého baroka Josefem Vašicou (*České literární baroko*). „*Nejplodnější metodou studia literárního baroka se stále více jeví rozbor, který spojuje stylistické a ideové kategorie,*“ uvádí v úvodu ke svému pojednání. K této metodě směřoval i německý literární historik Fritz Strich ad. Baroko dělí Lehár tradičně na samostatné pojednání o baroku evangelickém a katolickém, neboť politické poměry „...*násilně rozdělily českou literaturu na dvě části a deformovaly její publikum. Česká literatura má dvě větve – jednu domácí katolickou, druhou emigrantskou, evangelickou*“.⁹

Změnu v periodizaci a synchronní pohled na problematiku baroka přináší Milan Kopecký. Tradiční dělení českého literárního baroka na domácí literaturu katolickou a exulantskou protestantskou vede k izolovanému studiu a umělému oddělení obou celků, což odporuje existujícím stykům mezi domácím prostředím a exilem a nakonec i historii samé. Významným periodizačním předělem je pro Kopeckého rok 1680, kdy došlo k Velkému selskému povstání. Doba baroka je rozdělena na dva velké celky, z nichž první reprezentují velcí historici, jazykozpytci, básníci, homiletici ad., zatímco v druhém převažuje spíše tvorba méně monumentální, včetně lidové a pololidové.

Tradičně naopak přistupuje k interpretaci baroka ve své práci *Dějiny české literatury* Hana Voisine-Jechová.¹⁰ V úvodu k Dějinám české literatury jejich překladatel Aleš Haman zdůrazňuje, že kniha byla „*míněna jako základní informace pro francouzské vysokoškolské studenty bohemistiky a pro zájemce o českou kulturu ve Francii*“.¹¹ Na otázku, zda má co nabídnout české odborné veřejnosti, odpovídá kladně a poukazuje na to, že od doby vydání akademických dějin nevyšlo dílo, které by jim mohlo konkurovat „*konceptně i interpretačně*“. Jistě nelze očekávat od publikace, která nebyla primárně určena českému odbornému publiku, řešení zásadních otázek a metodologie zkoumání literatury barokní doby, ale ambice zasáhnout i české prostředí jí nelze upřít.

⁶ *Tschechisches Barok: Sprache, Literatur, Kultur – České baroko: Jazyk, literatura, kultura*, Frankfurt am Main – Berlin 1999.

⁷ J. Pelc, Na początku był Porębowicz. 100 lat badań literatury baroku w Polsce. *Barok – Historia – Literatura – Sztuka* I/1, 1994, s. 7–30.

⁸ J. Lehár, A. Stich, *Česká literatura od počátku do raného obrození*, Praha 1997. Kapitola o baroku s. 145 n.

⁹ C. d., s. 147.

¹⁰ H. Voisine-Jechová, *Dějiny české literatury*, H+H, 2005.

¹¹ C. d., s. 7.

Kapitola, jež nás zajímá, nese název *Od baroka po osvícenství*.¹² Autorka se hlásí k tradiční koncepci a hovoří o dílech, která vzešla z prostředí protestantského a o skladbách „*podřízených programu protireformace*“. Mezi kapitolami preferujícími žánrové hledisko (prizmatem žánrů ostatně doporučuje zkoumání starší literatury E. Petru i J. Kolár) nechybějí pasáže věnované historiografii, divadlu, básnictví atd. Zajímavě působí kapitola *Proměny gotického odkazu*. Barokní gotice se spíše než literární historii věnují ostatní uměnovědy. Zde odkazujeme k práci Z. Kalisty *Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko*. Autorka hledá podobné tendence v literatuře: „*Část náboženských písní přepracovávala legendy ze 14. stol., ovšem bylo to přepracování vzdálené svým vzorům*.“¹³ Malý prostor a charakter práce však nedávají možnost prohloubit a zdůvodnit směr úvah.

Nahlédneme-li do Dejin slovenskej literatúry Stanislava Šmatláka,¹⁴ můžeme číst: „...*organizmus našej literatúry sa rozčleňuje na dve veľke časti: na literárnu produkciu, oficiálnu ' alebo oficióznou, rozširovanú knihtačou, a literárnu produkciu neoficiálnu, zväčša, pololudového ' pôvodu i charakteru a rozširovanú v rukopisnej podobe. Ak volakedy literárna historiografia venovala pozornosť takmer výlučne iba tej prvej oficiálnej časti literárnej tvorby, dnes, najmä zásluhou neúnavnej výskumnej práce a editorskej pričinnivosti J. Minárika, máme možnosť utvoriť si predstavu o rozsahu, charaktere i žánrovej pestrosti aj tejto druhej, neoficiálnej časti literárnej produkcie zo starších období vývinu našej literatúry*.“¹⁵

Je zjevné, že místo zdůrazňování konfesijní zakotvenosti, jak je tomu převážně v české barokologické literatuře, slovenský autor akcentuje spíše odlišné komunikační kanály – knižní a rukopisný. Shodná však je potřeba oba proudy, a zvláště jejich vzájemné ovlivňování, zkoumat, stejně tak jako příčiny, proč se některým dílům nedostalo knižní podoby.

Nebylo naším úmyslem ani cílem této krátké úvahy přinést vyčerpávající pohled na barokologické práce posledního desetiletí, ani předložit badatelské záměry, neboť ty jsou záležitostí týmové práce, stejně jako studie, která by zhodnotila dosavadní bádání i editorské počiny, méně známým nebo dosud neobjeveným autorům dala jejich místo na českém parnasu a vědecké i laické veřejnosti poskytla pokud možno ucelený pohled na jazyk a literaturu na pozadí politického, náboženského a kulturního vývoje doby baroka. Znalosti našich studentů, které si přinesly ze střední školy, svědčí o neujasněnosti přístupu k baroku a jsou víc než tristní.

12 C. d., s. 187 n.

13 Tamtéž.

14 S. Šmatlák, *Dejiny slovenskej literatúry od stredoveku po súčasnosť*, Bratislava 1988.

15 C. d., s. 178–246.

